

<http://dx.doi.org/10.15589/jnn20140209>

УДК 338.434

К 77

ANALYSIS AND FINANCIAL RISKS ASSESSMENT OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES IN CASE OF INSURANCE

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ АГРОФОРМУВАНЬ ПРИ СТРАХУВАННІ

Olena V. Kravchuk

elena9@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0958-9950

О. В. Кравчук,

асп.*

NSC «Institute of Agrarian Economics», Kyiv

ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ

Abstract. The basis of the financial risks assessment in the agri-food sector has been discussed. The research is to develop the sustainable and competitive agricultural production in order to achieve its economic goals and ensure the financial stability of the enterprises of agriculture and food security of the country. The need for insurance of agribusiness financial risks is defined. The multivariate insurance which combines the standard and originality of the financial combinations, flexibility and uniqueness of the different modes of particular situations is also defined. The correct calculations of insurance rates provide the financial stability and competitiveness of the insurance company. The insurance mechanism is necessary to ensure the effective security of the agro-industrial sector and create the enabling environment and economic development of the country.

Keywords: analysis, assessment, financial risk, agricultural enterprises, insurance.

Анотація. Досліджено теоретичну основу оцінки фінансових ризиків. Розглянуто особливості та специфіку оцінки фінансових ризиків агроформувань. Проаналізовано зарубіжний досвід, окреслено стан і шляхи розвитку.

Ключові слова: аналіз, оцінка, фінансовий ризик, агроформування, страхування.

Аннотация. Исследована теоретическая основа оценки финансовых рисков. Рассмотрены особенности и специфика оценки финансовых рисков агроформирований. Проанализирован зарубежный опыт, очерчены состояние и пути развития.

Ключевые слова: анализ, оценка, финансовый риск, агроформирования, страхование.

REFERENCES

- [1] Zakon Ukrainy «Pro strakhuvannia» vid 4 zhovtnia 2001 r. No. 2745–14. (On insurance No. 2745–14 dated Oktober 4, 2001: Ukrainian law). Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2745-14>.
- [2] Zvitnist silskohospodarskykh pidprijemstv (Reporting of the agricultural enterprises). Available at: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/543/87>.
- [3] Otsenka i strakhovaniye riska. (Assessment and risk insurance). Available at: http://exsolver.narod.ru/Books/Other/bus_plan/c8.html.
- [4] Plastun V.L. Strakhuvannia ryzykiv silskohospodarskykh pidprijemstv [Risks insurance of the agricultural enterprises]. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu [Bulletin of Symy National Agrarian University], 2008, issue 12/1 (33), pp. 58–62.
- [5] Sutnist i klasyfikatsiia finansovykh ryzykiv pidprijemstva (The nature and classification of financial risks of the enterprise). Available at: http://pidruchniki.ws/1640022143678/finans/finansoviy_menedzhment_dodatkovy_rozdili.
- [6] Upravlinnia finansovym ryzykom (Financial risk management). Available at: <http://buklib.net/books/26624>.
- [7] Sholoiko A.S. Aktualni problemy rozvytku silskohospodarskoho strakhuvannia v Ukraini [Urgent problems of the agricultural insurance development in Ukraine]. NNTs «Instytut ahrarnoi ekonomiky» UAAN [NCS «Institute of Agrarian Economics»], 2008, pp. 4–6.

*Науковий керівник – канд. екон. наук, старш. наук. співроб. Р. П. Саблук.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Класичне виробництво сільськогосподарської продукції завжди супроводжується високим рівнем настання ризику втрати вирощуваної продукції у зв'язку з можливими різкими коливаннями кліматичних умов. Також є й інший вид ризику в сільському господарстві, який більше пов'язаний із коливанням цін на аграрну продукцію, з господарською та фінансовою діяльністю агроформувань та прямо не пов'язаний із природно-кліматичними умовами – це фінансовий ризик. Ймовірність його настання виникає під впливом різного роду фінансових ризиків і спонукає до фінансових втрат. Фінансові ризики є лакмусовим папірцем для визначення поточної діяльності підприємства та перспектив розвитку у майбутньому. Виникає потреба у необхідності страхування такого виду ризику для гарантування мінімальної прибутковості та рентабельності агроформувань.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Страхування фінансових ризиків – досить специфічний вид страхування, який викликає багато запитань не лише у користувачів такими послугами, а й у науковців. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених цій тематиці, вони й сьогодні є актуальними та потребують подальших досліджень. Серед науковців, праці яких присвячені дослідженням у галузі страхування, можна виділити наступних учених: В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, О. Є. Гудзь, В. І. Грушко, О. Л. Дорош, О. М. Залстов, С. А. Навроцький, С. С. Осадець, Р. В. Пікус, А. С. Шолойко. Цінність наукових досліджень страхування фінансових ризиків має беззаперечне значення для розвитку аграрного страхування в Україні, але, в той же час, є потреба в більш вузькому та глибшому дослідженні фінансових ризиків в аграрному секторі.

МЕТОЮ СТАТТІ є формування стабільного, конкурентоспроможного агропромислового виробництва для досягнення поставлених економічних завдань і забезпечення фінансової стійкості підприємств АПК та продовольчої безпеки країни в цілому. Політика страхування аграрної сфери необхідна для пошуку оптимальної моделі трансформації фінансових відносин для різних господарюючих суб'єктів. Паралельно потребує змін і інфраструктура АПК, включаючи страхування фінансових ризиків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Страхування фінансових ризиків відноситься до ризикових видів страхування. Під фінансовим ризиком підприємства розуміється ймовірність ви-

никнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу чи капіталу в ситуаціях невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності. Фінансові ризики – це ризики, які характеризуються ймовірністю втрат фінансових ресурсів у підприємницькій діяльності. У більш вузькому розумінні – це частина комерційних ризиків, пов'язана з ймовірністю фінансових втрат внаслідок операцій у фінансово-кредитній та біржовій сферах [5]. Страхування фінансових ризиків – вид майнового страхування, яке за своєю суттю є страхуванням ризику втрати прибутку чи неотримання доходу внаслідок різних причин.

Велике значення має постійний аналіз, контроль та оперативне реагування на виникнення непередбачених подій та обставин, які можуть вплинути на процес господарської діяльності та призвести до негативних фінансових результатів. Для передбачення подібних подій зарубіжні страховики використовують таке поняття, як управління ризиком – «ризик-менеджмент». У вітчизняній практиці воно використовується відносно недавно.

Тлумачать ризик-менеджмент як сукупність послідовних заходів антиризикової діяльності, застосування яких має комплексний, системний характер і є фактором підвищення надійності захисту від настання страхових випадків. Він базується на знанні стандартних прийомів управління ризиком, умінні швидко і правильно оцінити конкретну економічну ситуацію. Ризики будь-яких видів піддаються управлінню, що дозволяє певною мірою передбачити їхні наслідки, а відтак, і фінансові витрати для відшкодування збитків. Здійснення управління ризиками страховими компаніями визначається специфічністю страхування як сфери бізнесу і пов'язане з діяльністю страховика, яка складається з безпосереднього здійснення страхових операцій, інвестування фінансових ресурсів, здійснення звичайних для будь-якого суб'єкта господарювання функцій. Через те діяльність страховика містить три види ризиків: страховий, інвестиційний і загальнофінансовий. Два останніх можна віднести до ризиків, які не пов'язані зі страховою діяльністю, на них впливають економічні та природні ризики [6].

Основні етапи управління страховими ризиками зображені на рис. 1.

Сам процес управління ризиками може здійснюватися тільки за умови наявності певної інформації, серед якої слід виділити: статистичну, економічну, фінансову, комерційну.

Що стосується процесу здійснення страхування, то насамперед страховик має оцінити ступінь ризику перед тим, як взяти його на страхування, не лише для визначення тарифних ставок, а й для розуміння своїх можливостей у разі його настання. Страхова компанія веде відповідний статистичний облік та обробку

зібраної інформації, на основі якої визначає всі ризикові обставини, що характеризують параметри ризику. Результатом є прийняття рішення, до якої ризикової групи слід віднести той чи інший об'єкт. Середня величина ризикових обставин – це середній ризиковий тип групи, яка використовується як міра порівняння. У складі страхового портфеля страховій компанії бажано мати однорідні ризики, але, як правило, у неї – різні ризики [6].

Оскільки виявлення ризику є дуже складним елементом, необхідно для цього залучити експертів різного фаху. У зарубіжній практиці прийняття на страхування ризиків здійснює андеррайтер, який володіє глибокими, різносторонніми та професійними знаннями страхової справи. Страхові компанії мають, як правило, андеррайтерів з кожного виду страхування.

Ефективне проведення цього етапу залежить від наявності певних методик (прогнозування настання

страхових подій, оцінки вартості об'єкта страхування та ін.).

Оцінка ризиків здійснюється за допомогою актуарних розрахунків, які передбачають застосування статистичних і математичних методів. Правильна оцінка розміру ризику має велике значення в практичній роботі страхових компаній насамперед тому, що пов'язана з ресурсами страхового фонду та відшкодуванням матеріального збитку страхувальнику в грошовій формі. Якщо ризики оцінені якісно й кількісно, то виявляється можливість керувати ними, тобто зменшувати ступінь ризику за допомогою превентивних заходів.

Оцінка ризику може здійснюватися з урахуванням не тільки досвіду самої страхової компанії та інших компаній, а й складатися з визначень, наведено на рис. 2.

Рис. 1. Основні етапи управління страховими ризиками

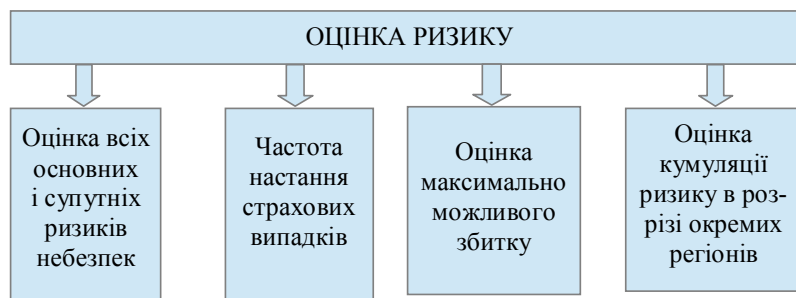

Рис. 2. Складові оцінки ризику

Більшість моделей для оцінки ризику придатні за наявності у страховика достатньо великого числа страхувальників, що дозволяє з більшим ступенем вірогідності визначити кількісні закономірності в страхуванні. Потрібно акцентувати увагу на тому, що страхові компанії завжди оцінюють потенційні збитки у вартісному вираженні.

Розглянемо методи оцінки ризику, серед яких виділяють три основних (рис. 3).

Більш детально зазначені методи можна охарактеризувати наступним чином:

- метод середніх величин полягає в тому, що окремі ризикові групи поділяються на декілька підгруп, щоб

створити аналітичну базу для визначення ризику за ризиковими ознаками;

- метод відсотків виражає сукупність знижок і надбавок до тієї аналітичної бази, яку вже створено, залежно від можливих позитивних і негативних відхилень від середнього ризикового типу;

- метод індивідуальних оцінок використовується тоді, коли ризик не можна зіставити з відомим середнім типом ризиків. Страховик здійснює довільну оцінку, що впливає з його професійної підготовки та досвіду, суб'єктивного погляду [5].

Якщо взяти до уваги зарубіжний досвід, оцінку рівня страхового ризику, як правило, виконують

висококваліфіковані фахівці. У ряді країн такі фахівці працюють при об'єднаннях страховиків. Наприклад, у Франції Асамблея страхових товариств має у своєму розпорядженні штат співробітників, які закінчили Вищий інститут безпеки. У Швеції нараховується

понад 200 професійних менеджерів з оцінки ризику при страхуванні. Існують спеціалізовані організації, які здійснюють роботу зі страхування від пожеж, пожежного нагляду і наукових досліджень у галузі пожежного захисту [3].

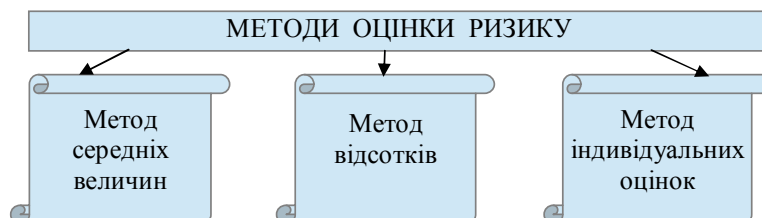

Рис. 3. Методи оцінки ризику

Що стосується страхування фінансових ризиків агроформувань, то до всіх основних показників додається ще й специфіка даного виду страхування. В цьому випадку особливу увагу приділяють аналізу фінансових документів страхувальника. Перш за все це стосується річної бухгалтерської звітності, а саме балансу, звіту про фінансовий результат, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал. Якщо мова йде про малі підприємства та фермерські господарства, то тут потрібно враховувати особливості формування показників фінансової звітності.

Тарифи по страхуванню однакових фінансових ризиків встановлюються кожним страховиком самостійно, тому не дивно, що на страховому ринку України тарифи конкурентів можуть суттєво відрізнятися. Це, в першу чергу, пов'язано з рядом факторів, які враховуються при формуванні тарифної політики окремої страхової компанії. До основних з них відносяться: характер та ризикованість застрахованої фінансової операції; вид діяльності, фінансові показники, ділова репутація та кредитна історія страхувальника і його контрагентів, щодо яких укладається договір страхування; термін страхування; банківський коефіцієнт; наявність у контрагентів своїх активів; франшиза; наявність товарно-матеріальних цінностей або іншого майна у боржників; обсяг страхового захисту та страхового покриття; інші фактори в кожному конкретному випадку.

Слід зауважити, що склад страхового тарифу Законом України «Про страхування» не регламентований, однак при поданні страховиком документів для ліцензування додається розрахунок страхових тарифів [1]. Страхові тарифи при добровільному страхуванні формуються за законами ринку та залежать від попиту й пропозиції на страхову послугу. Конкретний розмір страхового тарифу визначається в договорі страхування за згодою сторін.

Відсутність природних стабілізаторів рівня фінансових ризиків у край небезпечної для страховиків властивості фінансових ризиків –

можливості зміни рівня ризику після оформлення договору страхування.

Ризик не є постійною величиною. Він змінюється, і ці зміни багато в чому обумовлені змінами в економіці, а також рядом інших факторів, які необхідно постійно контролювати. Контроль за ризиком призначений для часткового або повного усунення ризиків при оптимальному співвідношенні різних способів: уникнення ризику, зменшення, локалізації або поділу. Ризик можна контролювати ще до самої події. Планування та впровадження захисних заходів на підставі контролю ризиків дозволяє знижувати їх загалом і уникати катастрофічних наслідків.

Жодна страхова компанія не в змозі усунути ризику повністю, але за рахунок оцінки рівня ризиків, точного їх виміру, здійснення необхідних контрольних процедур вона завжди здатна звести нанівець настання страхових випадків або їхні наслідки.

Такі властивості фінансових ризиків знижують цінність статистичних даних, і виходячи з цього, сукупність страхових параметрів фінансових ризиків є індивідуальною для кожного страхувальника та характеризує притаманні лише йому особливості. До таких особливостей можна віднести вид діяльності, кваліфікацію, конкурентне середовище, надійність партнерів та ін. Тариф на страхування фінансових ризиків повинен бути не лише мірою рівня ризику, як це відбувається при страхуванні класичних ризиків, а й еквівалентом ринкової ціни за надання страхового захисту конкурентному страхувальнику і, в той же час, бути індивідуальним.

Появу страхових випадків і суми збитків не можна передбачити в нормативному порядку. У той же час, якщо взяти окремий проміжок часу, визначену територію та сукупність страхових випадків, які вже відбулися, то можна знайти закономірності їх повторювання. На основі цих закономірностей можна визначити розмір необхідного страхового фонду, що формується за рахунок страхових платежів з метою майбутніх виплат.

Фінансування ризику проводиться за рахунок створення страхових фондів, що формуються для здійснення виплат при настанні страхових випадків. Наслідки останніх виступають як знищення або часткове пошкодження об'єкта страхування. Через це головним завданням страхової компанії є формування страхового фонду, який був би достатнім для виплати страхових сум і страхового відшкодування як у звичайні, так і в особливо несприятливі роки.

У випадку якщо страховий випадок не настав, то страхувальнику, як правило, внески не повертаються. Він, можна сказати, заплатив за свій спокій.

Ризик страховика полягає в тому, що, якщо страховий випадок стався майже відразу після сплати клієнтом першого внеску, то він зобов'язаний виплатити обумовлену договором суму, яка значно перевищує розмір страхової премії. Ось чому для визначення відповідності між розміром страхового відшкодування та величиною страхової премії необхідно порівняти ризики страхувальника й страховика до ймовірності настання страхового випадку та величини збитків від нього.

ВИСНОВКИ

Для сучасного страхування оцінка фінансових ризиків при прийнятті на страхування посідає вагомe місце в процесі страхування, адже має пряме відношення до формування розміру тарифних ставок, що суттєво впливає на можливості та бажання страхувальника користуватися страховими послугами, особливо в даний час, коли нестабільне фінансово-економічне ринкове середовище вносить свої корективи у фінансову діяльність господарюючих суб'єктів, керівники яких приймають рішення відносно ризикових видів діяльності не на користь страхування. Саме ймовірність настання ризику, результатом якого буде збиток, лежить в основі

побудови страхових тарифів, які сплачує користувач страхових послуг. Правильно зроблені розрахунки страхових тарифів забезпечують фінансову стійкість і конкурентоспроможність страхової компанії. Оскільки суть страхування має прояв у солідарному розподілі збитку між зацікавленими учасниками таких відносин, то чим більше суб'єктів беруть участь у створенні страхового фонду, тим менший страховий внесок їм доводиться сплачувати. Специфіка страхових відносин має характер імовірності таких відносин.

Таким чином, аналізу, оцінці та управлінню ризиками в діяльності страховиків притаманна багатоваріантність, яка означає поєднання стандарту й неординарності фінансових комбінацій, гнучкості, неповторності різних способів дій у конкретній ситуації. Виходячи із ситуації, що склалася на ринку страхових послуг, доцільно більш глибоко вивчати і досліджувати сутність оцінки фінансових ризиків та умови формування тарифів на даний страховий продукт.

Що стосується перспективи подальших досліджень, то, безумовно, вони є. Основною загрозою сільськогосподарських товаровиробників залишаються природно-кліматичні ризики, які вже другий рік поспіль завдають значних збитків підприємцям і галузі в цілому. Але не можна ігнорувати й фінансові ризики агроформувань, страхування яких має гарні перспективи для стабільної діяльності та забезпечення позитивного фінансового результату агропідприємств та підприємницької діяльності в цілому. Враховуючи те, що на сьогоднішній день механізм страхування не лише фінансових ризиків, сільськогосподарської продукції, а й більш популярних видів страхування не досконалий, то дослідження даного напрямку вкрай необхідні для забезпечення ефективного страхування агропромислової галузі та створення сприятливих умов господарювання та розвитку економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Закон України «Про страхування» від 4 жовтня 2001 р. №2745-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2745-14>.
- [2] Звітність сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/543/87>.
- [3] Оценка и страхование риска [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://exsolver.narod.ru>.
- [4] **Пластун, В. Л.** Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств [Текст] / Л. В. Пластун // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2008. – № 12/1 (33). – С. 58–62.
- [5] Сутність і класифікація фінансових ризиків підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1640022143678/finans/finansoviy_menedzhment_dodatkoviy_rozdil.
- [6] Управління фінансовим ризиком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/26624>.
- [7] **Шолойко, А. С.** Актуальні проблеми розвитку сільськогосподарського страхування в Україні [Текст] / А. С. Шолойко // ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН. – 2008. – С. 4–6.

© О. В. Кравчук

Надійшла до редколегії 27.01.2014

Статтю рекомендує до друку

д-р екон. наук *Р. М. Скупський*